

VAKIF ÜNİVERSİTESİ

Prof. Dr. Şaban KARATAŞ

Türkiye'de üniversiteler devlet eliyle kurulur ve işletilir. Üniversitelerde hizmeti yürüten asıl elemanlar da, yardımcı hizmetleri görenler de devlet memurudur. Bütçeleri devlet bütçelerinin esaslarına tâbidir.

Ülkemizde 1984 yılına gelinceye kadar özel üniversite yoktur, olmamıştır. Bir ara eczacı, dişiçi, muhasebeci, şirket idarecisi gibi meslek adamları yetiştirmek üzere yüksek okullar kurulmuşsa da, bunlar, çok geçmeden, Anayasa Mahkemesi kararıyla kapatılmıştır.

1984 yılında Bilkent adıyla kurulan ilk vakıf üniversitesi gerçek anlamda bir özel üniversitedir. Üç yeni vakıf tarafından kurulmuştur ve bir holding tarafından da işletilmektedir.

İkinci vakıf üniversitesini kurma teşebbüsü Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden gelmiştir. Bezm-i Alem mazbut vakfının mütevellisi sıfatıyla Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Gureba Hastahanesi Kliniklerine Yardım Vakfı'nın kurduğu Bezm-i Alem Üniversitesi, Yükseköğretim Kurulundaki "**Vakıflar Yükseköğretim Kurumları Kütüğü**"ne 2 sıra numarası ile tescil edilmiştir. Bu üniversite, ileride açılıyacağımız sebeplerle, kurulmamış sayılarak engellenmiştir.

Bezm-i Alem olayı dolayısıyla kamuoyumuzda tartışılan ve tartışılmıyan konuların Türk Üniversitesi sistemi ve vakıf kültürümüz açısından önemi ve değeri vardır. Bu tebliğde, zamanın elvermesi ölçüsünde, bu konular ele alınacak, işlenecek ve görüş bildirilecektir.

1. OLAYLAR

A. Kanun Düzenlemeleri

1. 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu

Türkiye'deki bütün yüksek öğretim kurumlarının Yükseköğretim Kurulu adı verilen bir çatı altında toplanması bu kanunla hükme bağlanmıştır. Devleti bu tarzda bir düzenlemeye götüren etken, bazılarına göre üniter, bize göre totaliter görüştür. Üniversitelerimizin Devletle münasebeti, devletin mulak hakimiyeti ve kontrolü şekline dönüşmüştür. Bu halleriyle üniversitelerimizin devlet içindeki yeri Fransız üniversitelerinin devlet içindeki yerine benzemektedir.

Üniversitelerimiz devlet kurumu olagelmıştır ve o şekilde de yaşamıştır. Vaktiyle bir Orta Doğu Teknik Üniversitesi, bir Atatürk Üniversitesi veya İktisadî ve Ticarî İlimler Akademileri yahut Güzel Sanatlar Akademileri paralarını Devlettten aldıkları, devlet memurlarıyla iş gördükleri halde kendi ka-

derlerine hakim bulunuyorlar, rekabet imkânlarını muhafaza edebiliyor ve öylece geliyordu. Şimdi bir üniversitenin profesörleri rektörlerin keyfine göre ve YÖK kararıyla üniversiteden üniversiteye sürülebilmektedir.

Vaktiyle Profesör Hırş, devletçi bir görüşle de olsa, şu esas teklif etmiştir: "*Üniversite Devlet mekanizması içine o suretle ithal edilmelidir ki, bu ithalden ne Devletin devlet olmak sıfatıyla tahakkuku için çalıştığı ideal, ne de ilmin kendisine düşen esaslı vazife hiçbir veçhile müteessir olmasın. Daha doğrusu gerek devlet ve gerek ilim, Üniversitenin devlet mekanizmasına ithalinden, kendi payeleri hesabına azamî surette faydalansınlar.*"

Bu prensip 1961 Anayasasının monist ve eksik yaklaşımında bile az veya çok işlemiş, 2547 sayılı Kanunla bütün kapılar Üniversitenin üstüne kapanmıştır.

2547 sayılı Kanunda özel üniversite ile ilgili hiçbir hüküm yoktur. Kanun 6 Kasım 1981 gün ve 17506 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

2- 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

2547 sayılı Kanundaki düzenlemelerin esas ve ölçüleri bu Anayasa'ya olduğu gibi aktarılmıştır.

Madde 130 — Çağdaş eğitim-öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun insan gücü yetiştirmek amacı ile; ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve danışmanlık yapmak, ülkeye ve insanlığa hizmet etmek üzere çeşitli birimlerden oluşan kamu tüzel kişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip üniversiteler devlet tarafından Kanunla kurulur.

Kanunda gösterilen usul ve esaslara göre, kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından, devletin gözetim ve denetimine tabi yükseköğretim kurumları kurulabilir.

Vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumları, mâlf ve idarî konuları dışındaki akademik çalışmaları, öğretim elemanlarının sağlanması ve güvenlik yönlerinden, devlet eliyle kurulan yükseköğretim kurumları için Anayasa'da belirtilen hükümlere tâbidir.

Madde 131 — Yükseköğretim kurumlarının öğretimini planlamak, düzenlemek, yönetmek, denetlemek yükseköğretim kurumlarındaki eğitim-öğretim ve bilimsel araştırma faaliyetlerini yönlendirmek bu kurumların kanunda belirtilen amaç ve ilkeler doğrultusunda kurulmasını, geliştirilmesini ve üniversitelere tahsis edilen kaynakların etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak ve öğretim elemanlarının yetiştirilmesi için planlama yapmak maksadı ile yükseköğretim kurulu kurulur.

....

Maddelerin buraya aktarmadığımız kısımlarında üniversite rektörlerinin Cumhurbaşkanı, dekanların da YÖK tarafından seçilerek tayin olunacakları, bütçelerin devlet genel ve katma bütçelerindeki esaslara tabi olduğu hükme bağlanmıştır. Sadece (bilimsel özerklik)'ten bahis vardır. Bu özerkliğin de sadece YÖK'e bahşedildiği anlaşılmaktadır.

Anayasa, vakıfların üniversite (Üniversite de bir yükseköğretim kurumudur) kurmalarına cevaz vermiş ve tabi olacakları esasları belirlemiştir.

3- 2880 Sayılı Kanun

Bu kanunla 2547 sayılı kanunun bazı maddeleri değiştirilmiş ve bu kanuna bazı maddeler eklenmiştir. Bunlar çoğunlukla vakıf üniversitelerinin kuruluşu ile ilgilidir. Kanun 19.8.1983 gün ve 18140 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.

2547 sayılı Kanunun 2880 sayılı Kanunla değişik 7. maddesi YÖK'ün görevlerini saymak-

tadır. Bunlardan konumuz için önem taşıyanlar aşağıda gösterilmiştir.

Madde 7/d — Devlet kalkınma planlarının ilke ve hedefleri doğrultusunda ve yükseköğretim planlaması çerçevesi içinde;

(1) Yeni üniversite kurulmasına ve gerektiğinde birleştirilmesine ilişkin önerilerini veya görüşlerini Millî Eğitim Bakanlığına sunmak,

(2) Bir üniversite, fakülte, enstitü ve yüksekokul açılmasına, birleştirilmesi veya kapatılması ile ilgili olarak doğrudan veya üniversitelerden gelecek önerilere dayalı kararlar almak ve gereği için Millî Eğitim Bakanlığına sunmak,

Yükseköğretim kurumları içinde bölüm, anabilim ve anasanat dalları ile uygulama ve araştırma merkezi açılması, birleştirilmesi veya kapatılması... ile ilgili olarak doğrudan veya üniversitelerden gelen öneriler üzerine karar vermek.

Madde 7/o. — Vakıflar tarafından kurulacak yükseköğretim kurumlarının bu kanun hükümlerine göre açılması hususundaki görüş ve önerilerini Millî Eğitim Bakanlığına sunmak, bu kurumlara ilişkin gerekli düzenlemeleri yapmak ve bunları gözetmek, denetlemek.

Ek Madde 3. — Vakıflar veya birden fazla vakfın yetkili yönetim organlarının yükseköğretim kurumu kurma ile ilgili karar veya kararları Vakıflar Genel Müdürlüğünün olumlu yazısı ile birlikte ve aşağıdaki belgelerle Yükseköğretim Kurulu Başkanlığına sunulur:

....

Yükseköğretim Kurulu belgeler üzerinde gerekli incelemeleri yaptıktan sonra bunları görüş ve önerileri ile birlikte Millî Eğitim Bakanlığına sunar.

Ek Madde 15. — Vakıf tüzel kişiliğinin herhangi bir şekilde nihayete ermesi halinde, vakıf yükseköğretim kurumu tüzel kişiliği devam eder ve vakıf tarafından yükseköğretim kurumu tüzel kişiliğine tahsis edilen her türlü taşınır ve taşınmaz mal, araç-gereç, malzeme, para ve ekonomik değeri olan haklar yükseköğretim kurumunun mülkiyetine geçer.

Bu durumda vakıf yükseköğretim kurumu mütevelli heyeti üyeleri ile yükseköğretim kurumu yöneticilerinin seçilmesi yetkisi, Yükseköğretim Kurulunun olumlu görüşü üzerine Vakıflar Genel Müdürlüğüne bir başka vakfa devredilir.

Vakıf Yükseköğretim kurumunun faaliyetlerinin durdurulması halinde durdurulma süresince, kapatılması halinde ise temelli olarak, kurumun idaresi Yükseköğretim Kurulunca eğitim ve öğretimi sürdürmek veya tamamlamak üzere bir devlet Yükseköğretim kurumunun vesayetine verilir.

4- Vakıf Yükseköğretim Kurumları Yönetmeliği

Yükseköğretim Kurulu'nca kabul edilerek 28 Mart 1985 gün ve 18708 Sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan bu yönetmelikte kuruluş şu hükme bağlanmıştır:

Madde 8- Yükseköğretim Kurulu, bu yönetmeliğin 6. maddesinde belirtilen belgelerle, kurucu vakfın bu maksatla tahsis ettiği araç, gereç, bina ve diğer maddi yapı ve malzemelerin durumunu... yeterli olup olmadığını inceler ve tesbit eder. Ayrıca açılacak eğitim birimlerinin kurucu vakıfların resmi senetlerinde öngörülen amaçlara uygunluğu ve Devlet Planlama Müsteşarlığının görüşü de göz önünde tutularak böyle bir kurumun kurulup kurulmamasına karar verir. Karar olumlu olduğu takdirde Yükseköğretim Kurulunca gerekçeli bir rapor hazırlanır ve onay için Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığına sunulur.

5- Yönetmelikte değişiklik

Yukarıda bahse konu yönetmeliğin 6. maddesinde başvurunun gerekleri tarif ve tayin edilmişti.

Daha sonra anlatacağımız olaylardan dolayı ihtiyaç duyularak bu maddede değişiklik yapılmış ve 11 Nisan 1989 gün ve 20136 Sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır. Bu değişiklikte bizi ilgilendiren en önemli kısım buraya alınmıştır; değişik şekli:

6/b- Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün müracaatı yapan vakfın veya bu hususta müşterek hareket eden vakıfların vakıf senetlerinde (vakfiyelerinde) bir yükseköğretim kurumu kurma iradesinin mevcut olduğuna dair olumlu yazısı ve vakıf senetlerinin tasdikli birer rneği.

Madde 8. Son Cümle — Yükseköğretim Kurulu, karar olumlu olduğu takdirde kurulmasına karar verilen yükseköğretim kurumunun gelişmesiyle ilgili görüş ve önerilerini kurucu vakıf veya vakıfların yöneticilerine yazı ile bildirir. Yükseköğretim kurumunun kurularak tüzelkişilik kazanmış olduğu, buna ilişkin karar ile vakıf yöneticilerine bildirilmiş olan görüş ve öneriler karar tarihinden itibaren bir hafta içinde Milli Eğitim Bakanlığının bilgisine sunulur.

6- Kanun Hükmünde Kararname - 369

Bu kararname 15 Haziran 1989 gün ve 20196 Sayılı Resmî Gazetede yayınlanmıştır. Bu kararname ile vakıfların kuracağı üniversitede son söz YK'e verilmiştir. 2547/2880 Sayılı kanunun Ek 3'üncü maddesinin son fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

"Yükseköğretim Genel Kurulu, belgeler üzerinde gerekli incelemeleri yaptıktan sonra, kurulacak yükseköğretim kurumu hakkında kararını verir ve kararı bilgi için Milli Eğitim Bakanlığına sunar."

7- Yeniden Kanun Değişikliği

Zamanın Başbakanının T.B.M.M.'ne sunuş yazısından anlaşıldığına göre Bakanlar Kurulu 15.6.1989 tarihinde 2547'de bir değişiklik daha yapmayı ve kanun tasarısını Meclise sunmayı kararlaştırmış. Buna göre Ek 7. Madde aşağıdaki şekilde değiştiriliyor:

Ek Madde 7.- Vakıflarca kurulacak niversiteler bu kanunun 56'ıncı maddesinde yer alan mali kolaylıklardan, muafiyetlerden ve istisnalardan aynen istifade ederler ve bunlar emlak ve arazi vergilerinden muaf tutulurlar.

Kanuna bir de madde ekleniyor:

Ek Madde 17.- Vakıflar tarafından kurulmuş üniversitelere eğitim-ğretim ve araştırma tesisleri, ğretim yesi lojmanları, ğrenci yurtları, sosyal ve kültürel tesisler kurmak üzere, Bakanlar Kurulu kararı ile Hazine veya muvafakatları alınmak suretiyle kamu tüzel kişilerine ait arazi ve tesisleri tahsis edebilir. Üniversitenin eğitim-ğretim ve araştırma faaliyetlerini en az  ğretim yılı kesintisiz sürdürmesinden sonra, tahsis edilen arazi niversitenin başvurusu zerine Bakanlar Kurulu kararı ile niversitenin mülkiyetine geçmek üzere hibe edilebilir.

Eğitim-ğretim ve araştırma faaliyetlerini en az  eğitim-ğretim yılı kesintisiz sürdürmüş olan vakıflarca kurulmuş niversitelere Devlet bütçesinden ğrenci başına yardım yapılabilir...

B. Vakıf niversiteleri

1. Bilkent Üniversitesi

12 Aralık 1984 tarihinde kurulmuştur. Kurucu Vakıflar:

- Hacettepe niversite Vakfı,
- Hacettepe Tıp Merkezi Vakfı,
- Hacettepe Çocuk Sağlığı Vakfı,

Bu Vakıfların senetlerinde niversite kurmaya cevaz veren maddeler nelerdir, kuruluşlarında

vakfedilen menkul ve gayrimenkul kıymetlerin seviye ve kaynakları Bilkent'i kurdukları ana kadar eriştikleri varlık gücü ve bunların nerelerden aktığı bizce malum değildir. Şu kadarını biliyoruz ki, bu vakıflar eliyle bir yığın şirket kurulmuş, bu şirketler ticaret yapmış, bu arada Devlet Üniversitelerinin donanımı ve inşasına da hizmette bulunmuş, para kazanmıştır. Sonunda şirketler 200 milyar TL. sermayeli Bilkent Holding'in çatısı altında toplanmıştır. Bilkent Üniversitesi'nin ihtiyaçlarını bu Holding'in karşıladığı anlaşılmaktadır.

Bilkent Üniversitesi Mütevelli Heyetinin Başkan ve Başkan Vekilliklerini baba-oğul Doğramacı'lar işgal etmektedir. Heyette bugünkü hükümetin Maliye Bakanı Ekrem PAKDEMİR'li, İzmir Milletvekili Kemal KARHAN, İşadamı Rahmi KOÇ, Unicef Türkiye temsilcisi Alonor OLALI, bazı YÖK üyeleri, Bilkent Holding'e bağlı şirketlerden bazılarının başında bulunmaktadırlar.

Bu bilgileri basından (Panorama Dergisi, 26 Kasım 1989) alıyoruz. Aynı kaynağa göre Üniversitenin 1990 harcamaları 80 milyar TL. yi bulacaktı. Öğrencilerden öğrenim harcı olarak 5,5 milyon TL. alınıyormuş. Diğer masraflarla birlikte her öğrenci bir yılı 10-15 milyon TL. masrafla geçirebilecekti.

Burada önemle kaydetmek istediğim husus şudur:

Bu Üniversite Aralık 1984'de kurulmuştur. Yukarıda da görüldüğü gibi o sıralarda mevcut mevzuatta kuruluşun Milli Eğitim Bakanının onayı ile gerçekleşeceğine dair bir kayıt yoktur. Bununla ilgili bir yönetmelik de çıkmadığına göre Üniversitenin varlığı mevzuat yönünden boşluktur. Bu kuruluş için YÖK tarafından bir karar alınmışsa, o da boşluktur.

2. Bezm-i Âlem Üniversitesi

Bezm-i Âlem Valide Sultan mazbut vakfı ile Gureba Hastahanesi Kliniklerine Yardım Vakfı tarafından 16 Kasım 1987 tarihinde kurulmuştur. Mütevelli Heyette, dört profesör, bir doçent, dört iş adamı ve Vakıflar Genel Müdürü vardır. Tıp ve Fen Edebiyat Fakülteleri ile başlamayı planlamıştır. Yurtdışından çağırılan uzmanlarla birlikte Tıp Fakültesinin fizik planlaması ve eğitim programlarının önemli kısmı hazırlanmış, yurtiçi ve yurtdışı kaynaklardan yüze yakın ilim adamı ile ön mutabakatlar sağlanmıştır. Mevzuatın gerektirdiği temel yönetmelikler bitirilmiş, yürürlüğe girecek şekle getirilmiştir. Tahsisler için gerekli Bakanlar Kurulu kararı, DPT ve Hazine nezdinde milletlerarası ihale için gerekli müsaadeler ile ilgili işlemler başlatılmış, son safhasına getirilmiştir. Devlet bütçesine, inşaatı ve donanımı devam eden bin yataklı hastahanesinin Üniversite tarafından bitirilmesi için tahsisat konmuştur. Üniversite kendi bütçesi ve kendi organları ile Ocak 1989'da yürüyecek hale getirilmiştir.

3. Müdahale

Bezm-i Âlem Üniversitesi, Anayasa ile ilgili Kanun ve Yönetmelik hükümlerinin bütün icaplarını eksiksiz yerine getirerek kurulmuş ve hükmi şahsiyet kazanmıştır. 23 Haziran 1987 tarihinde başlayıp 16 Kasım 1987 tarihinde tamamlanan işlemlerin her kademesinde ilgili mercilere tam bilgi verilmiş, bugün kimsenin itiraz edemeyeceği olumlu görüşler alınmıştır. Üniversitenin adı bile günlerce tartışma konusu olmuş, sonunda ilgili mercilerden kabul görmüştür. Üniversitenin hukuk ve kanun dayanağında hiçbir boşluk ve hiçbir belirsizlik yoktur.

Hal böyle iken, kurulmuş, yola koyulmuş hayırlı bir kuruma ilk dur emrini Cumhurbaşkanlığı vermiştir. Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterinin imzası ile ilgili Devlet Bakanlığına yazılan yazıda;

1- Bezm-i Âlem Valide Sultan vakfiyelerinde Üniversite kurmak için bir irade beyanı yoktur.

2- Vakıflar Genel Müdürlüğü böyle bir üniversitenin masraflarını karşılama taahhüdünde bulunamaz, kanununda cevaz yok.

3- Yükseköğretim Kurulu evvelce verdiği karar bu sebeplerle gözden geçirsin.

buyruğu tebliğ edilmiştir.

Bu yazıyı kaleme alanların zahmet edip giriştikleri açıklamalar gerçekten ibret vericidir. İlerde yapacağımız değerlendirmede dikkate almak için küçük bir nakilde bulunacağım:

"Okulun açılış töreninde ve ilk ders yılı sonunda yapılan imtihanlarında Padişah Abdülmecid'in de bulunduğu bu okul rüşdiyelerin üstünde öğretim veren ve mezunlarını Dârülfünûn sınıflarıyla hükümet memurluklarına hazırlayan bir müessesese olmuş ve binasının elverişliliği sebebiyle 1873 yılında ilk mülki iddaî sınıfları da bunun içinde açılmıştır. II. Abdülhamid devrinde de, önce bugünkü Mülkiye ve 1900 yılında da (Dâr-ül-fünun-u Şahane) adı altında üçüncü defa açılan (Ulûm-i Aliye-i Diniye), (Edebiyat) ve (Ulûm-i Riyaziye ve Tabiiye) adı altında ilk önce üç şubesi bulunan İstanbul Dârülfünuna ve daha sonra Mekteb-i Hukuk sınıflarına da bu binanın bir kısmı ayrılmış ve bina İkinci Meşrutiyetin ilanına kadar bütün bu öğretim müesseselerini içinde barındırmıştır."

"Görüldüğü gibi, Bezm-i Âlem Valide Sultan tarafından kurulmuş iki vakfın da, vakfiyelerine bağlı kaldığı takdirde, bir vakıf üniversitesinin kurulması konusunda, ehliyetlerinin bulunmadığı açıktır. 1267 H. (1850 M) vakıf senedindeki (Rüşdiye Mektebi) kurulmasından hareketle, bu vakfın bir üniversite kurulmasına, kurucu vakıf olarak katılabileceği, hukukun sınırları zorlanarak söylenebilecek olsa da, 1263/1845 tarihli vakıf senedinden hareketle böyle bir sonuca varmağa kesinlikle imkân bulunmamaktadır."

Cumhurbaşkanlığının bu yüksek müdahalesi Hükümetce incelenirken Gureba Hastanesi'nde çalışan ve Üniversiteye geçmek istemeyen onbir hekim Danıştay'a iptal davası açıyorlar. Davada yürütmeyi durdurma isteği de var.

Danıştay'a açılan davada manidar iddialar var. Bunlar şöylece özetlenebilir:

1. Anayasaya göre her türlü Üniversite kanunla kurulur.

2. 2547 Sayılı Kanunun 7. maddesinin (d) bendinin (1) numaralı fıkrası ile Ek 3. Maddenin (d) bendinde tam bir hüküm paralellliği vardır. Buna göre Üniversitelerden her iki tip de kanunla kurulur.

3. Vakıf Üniversitenin Bakan onayı ile kurulması hakkındaki yönetmelik hükmü kanuna aykırıdır.

Danıştay dosyayı incelemiş, davalıların savunmaları geldikten sonra yürütmeyi durdurmaya ele almaya karar vermiştir. Bu kararın tarihi 1 Şubat 1989'dur.

Şubat sonunda Devlet Denetleme Kurulu raporu zuhur ediyor. Daha önce bu kurul vakıflar Genel Müdürlüğü yetkililerini sert bir şekilde sıraya çekmiş, vakıf kavramı ile hiç ilgisi olmayan garip sorular sormuştur. Akçalı bir noksanlık aramışsa da bulamayacağı anlaşılmaktadır. Bu yüksek kurulun raporunu alır-almaz YÖK Yürütme Kurulu bir komisyon teşkil etmiştir. Çünkü Devlet Denetleme Kurulunun raporunda Bezm-i Âlem Üniversitesinin kuruluşu ile ilgili kararın gözden geçirilmesi emredilmektedir (!)

YÖK Yürütme Kurulunun Komisyonu

1. Bezm-i Âlem mazbut vakfının vakfiyesinde (Yükseköğretim kurumu kurma iradesinin) bulunmadığı,

2. Böyle bir irade bulunsa bile başarısızlık halinde Marmara Üniversitesi'nin tahsis olunan varlığı kabul etmeyeceğini bildirmesi karşısında evvelce verilen kararın kaldırılmasını teklif ediyor. Yürütme Kurulu da bunu benimseyerek derhal Danıştay'a bildiriyor.

Devam etmekte olan bir davada böyle bir davranışı haber alan Vakıflar Genel Müdürlüğü ve

Milli Eğitim Bakanlığı mahkemeyi ikaz ediyorlar.

Vakıflar Genel Müdürlüğü YÖK Yürütme Kurulunun aldığı kararın 301 Sayılı Kanun Hükümünde Karamame'nin 6. maddesine aykırı olduğunu, bu kurulun böyle bir karar almaya yetkisi bulunmadığını bildiriyor.

Milli Eğitim Bakanlığı da

"... bu işlem usul yönünden karma bir işlem olup, işlemin tekemmülü ve sonuçlandırılması Bakanlığımıza ait bir husustur. Bu cihetle, idarenin karma işlemlerinde iradesi birleşen idarî otoritelerden birisinin re'sen işlemi kaldırması bahis konusu olamaz. İşlemin kaldırılması Bakanlığımızın onayı ile mümkün olabilir." diyor.

Danıştay yetki hususunu YÖK'ten soruyor. Onbeş gün mühlet veriyor. Tarih 9 Mart 1989. Tam onbeş gün sonra, 24 Mart 1989'da YÖK Genel Kurulu toplanıyor, Yürütme Kurulunun kararını benimseyerek Danıştay'a bildiriyor.

YÖK Genel Kurulunun 24 Mart'ta aldığı karar üzerine aynı gün zamanın Milli Eğitim Bakanı. YÖK'e kararı dikkate almayacağını bildiriyor.

Danıştay'a açılan dava da, hemen bir hafta içinde sonuçlanıyor.

Danıştay Sekizinci Dairesi iki muhalife karşı üç oyla bir sonuca varmıştır:

"Davada Bezm-i Âlem Üniversitesinin kurulması ile ilgili işlemlerin iptali istendiğine, daha sonra Yükseköğretim Kurulunca bu istek doğrultusunda karar verilerek Üniversitenin kurulması işlemi ortadan kaldırıldığına göre davanın konusu da kendiliğinden ortadan kalkmaktadır."

Muhalif kalan iki üyenin ayrışık oyunda:

"Anayasanın 130. Maddesinin 2. paragrafında (Yükseköğretim kurumları) ifadesi kullanıldığına göre vakıfların, Üniversite dahil, yukarıda sayılan yükseköğretim kurumlarını kurabileceğinin kabulü zorunludur. Ancak 1. paragraf hükmüne göre yükseköğretim kurumlarından olan Üniversitelerin Devlet tarafından kanunla kurulacağı açık ve kesin olarak hükme bağlandığından, vakıflarca da üniversite kurulması yoluna gidilmesi halinde, bunun da kanunla kurulması gerekecektir." denilmektedir.

Büyük bir hızla gelişen bu işlemlerin sonunda Cumhurbaşkanı yüksek iradesi sadır oluyor:

"... Yükseköğretim Genel Kurulunun 23.3.1989 tarihli ve 89.5.11 Sayılı kararı ile Danıştay Sekizinci Dairesinin kesin kararı karşısında, Anayasanın 138. maddesinin son fıkrası uyarınca cumhurbaşkanı, Bezm-i Âlem Üniversitesi kurulmasına ilişkin diğer işlemlerin de ilgili ve yetkili makamlar tarafından ortadan kaldırılarak, Bezm-i Âlem Vakıf Gureba Hastahanesi'nin eski haline döndürülmesini izhar buyurmuşlardır."

Anayasa'nın 138. maddesinin son fıkrası:

"Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez."

II. VERİLER

A. Üniversiteler

1. Batı Dünyası

Bilgi (Information) ve haberleşme (Communication) çağını yaşıyoruz. Bu konuda dünyanın belli başlı fikir merkezlerinde, ilim dünyasında, siyasette ve cemiyet hayatının başlıca kesimlerinde bir

mutabakatın mevcut olduğu görülmektedir.

Araştırmalar yoluyla yeni bilgiler geliştiren, bu bilgileri öğretim yoluyla cemiyetin bütün çevrelerine yayan, kütüphanelerin de ve yetiştirdiği aydınların kafasında muhafaza eden başlıca merkez üniversitedir. Bunun için bilgi çağının öncüsü ve teminatı üniversitedir.

İlim ve teknoloji, insanlığın gündemine bugün gelmiş değildir. Ancak bu dallarda insanlığın son bir asırda, hatta ikinci dünya harbinden bu yana katettiği mesafe insanlık tarihi boyunca katetilene denktir denebilir.

Batı dünyası ilimde ve teknolojide keşiflerin, yeniliklerin ve bunları insanlığın faydasına sunma hünecinin anahtarlarına sahip olmuştur. Bunu Üniversitelerine borçludur.

Batıda Üniversite geleneği hakikat arayıcılarına melce tayini şeklinde başlamıştır. Bu melce ya kilise tarafından veya hayırsever varlıklı insanlar tarafından sağlanmıştır. Paris Üniversitesi Papa'nın himayesinde Oxford ve Cambridge Üniversiteleri de, İngiliz hayırseverlerinin evlerinde doğmuştur.

Üniversiteler sadece doğarken değil, yaşarken de hayırseverlerin desteğine ve himayesine mazhar olmuştur. Üniversiteler bu himaye ve desteğin değerini idrak ederek geliştikçe, gayretler semerelerini verdikçe insanların katkıları da artarak devam etmiştir. Bu genel olarak böyledir. Özel olarak Batı Üniversiteleri kiliseler arası rekabetler dolayısıyla veya yeniliklere sahip çıkmak gayretiyle de destek ve himaye görmüştür. Bu himaye her zaman, hatta çoğunlukla sade vatandaşın gelmiş değildir. Çoğunlukla prensler, papazlar, sonra da kapitalistler Üniversitelere destek vermiştir.

Günümüzde Üniversiteler çoğunlukla kamu desteği ile yaşamakta, daha doğrusu çağın getirdiği yükü taşıyabilmektedir. Bunlar, Fransa'da olduğu gibi, ya doğrudan merkezi devlet idaresine bağlıdır; ya eyaletler veya kantonlar tarafından destek görür ve kontrol edilir (Almanya'da ve İsviçre'de olduğu gibi), ya da devletten büyük çapta yardım görürler (İngiltere'de olduğu gibi). Amerikan sisteminde kamu, kilise, eyalet ve federe devlet katkıları ve kontrolü bir arada yaşamaktadır.

Batı Üniversitelerinin araştırma ve eğitimde taşıdığı yük hakkında küçük bir fikir vermek için birkaç rakam zikredeceğim:

Ülke nüfusunun her on bin kişisine düşen yüksek öğrenim öğrencileri sayısı A.B.D.'de 600, Almanya, Fransa, Japonya, Sovyetler, İsrail ve Güney Kore'de 250-300, Yunanistan ve Mısır'da 180, Türkiye'de 90.

Yine ülke nüfusunun her yüzbin kişisine düşen araştırmacı sayısı Sovyetlerde 550, Japonya'da 450, Amerika'da 350, Almanya'da 250, Yunanistan'da 40, Türkiye'de 30.

Almanya federal hükümet, eyaletler ve sanayicilerin 1989 yılında araştırma ve geliştirmeye tahsis ettikleri para altmış milyar Alman Markı. 1990 Yılında Almanya ve Japonya Gayri Safi Milli Gelirlerinin % 3'ünü araştırma ve geliştirmeye ayırmayı planlamıştır. Max Planck Cemiyetinin 1990 bütçesinde ayrılan kaynak bir buçuk milyar Alman Markı.

2- Türk Üniversiteleri

Türk Üniversiteleri de, daha önceki Dârülfünûn da devlet kurumudur. 1876 Kanun-i Esası'nın 15. maddesinde,

"Emr-i tedris serbesttir. Muayyen olan kanuna tebaiyet şartı ile her Osmanlı umumi ve hususi tedrise mezundur."

1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanununda (80. madde)

"Hükümetin nezaret ve murakabesi altında ve Kanun dairesinde her türlü tedrisat serbesttir."

gibi hükümler bulunduğu halde kimse çıkıp da özel üniversite kurmamıştır. Vakıf geleneği de Medrese ile birlikte kaybolmuştur.

Üniversitelerimizin bir kısmı (Ankara, İstanbul ve İzmir'dekiler) gelişmiştir. Diğerleri varoluş çabalarını sürdürmektedir. Gelişmişin de, çabalayanın da öğretime boğulmuş halde olduğu gözler önündedir.

Üniversitelerimize ayırabildiğimiz kaynakların yetersizliği, Batı standartlarına göre çok geride kaldığı da bilinmektedir. Ancak bu yetersiz kaynakların dahi optimum bir verimlilikte kullanıldığı söylenemez. Üniversitelerimizde araştırma yapılıyorsa, öğretimin bir kısmı araştırmaya dayanabiliriyorsa, bunu sayıları oldukça az haliyet erbabına, hakikat arayıcılığını kendiliğinden dert edinmiş bir avuç insana borçluyuz.

B. VAKIFLAR

I. Dünya'da Vakıf

İyilik fikrinin de, kötülük gibi, insanla yaşıt olduğu söylenebilir. Milattan yirmiyüç asır önce yaşamış bir Mısırlı, hayatı boyunca yaptığı iyiliklerin bir listesini çıkarmış. Ölünce o listeyi mezarına işletmiş ve altına şöyle yazmış: "**BÜYÜK TANRININ HUZURUNDA BANA BÖYLESİ YAKIŞIRDI.**"

Eflatun meşhur Akademisinin yaşaması için bütün mal varlığının gelirlerini vasiyet etmiş (M.Ö. 347) Justinianus dinsizlik yapıyor diye kapatıncaya (M.S. 529) kadar Akademinin bu gelirle ayakta kaldığı söylenir.

Budistler de hayır sahibi olmakla hazine sahibi olmayı bir tutarlar. Bir Buda heykelinin altında "*erkek olsun, kadın olsun hayır işleyenler gizli güzel bir hazineye sahip olurlar. Akıllı insan iyilik yapmalıdır. Bu onu terketmeyecek bir hazinedir.*" yazısını görenler olmuştur.

Hıristiyan Azizi St. Luke'a atfedilen bir söz:

"Bir devenin iğnenin deliğinden geçmesi, zenginin Allah'ın hükmüne girmesinden daha kolaydır."

Batı dünyasında hayır işlerinin kurumlaşması daha çok Amerika Birleşik Devletlerinde gerçekleşmiştir. Avrupa ülkelerinde dine dayalı hayır işlerini kiliseler yürütmüştür. Çünkü her kilise mensubu dinine ve mezhebine mensubiyetin gerektirdiği görevi o kiliseye adeta aidaat ödeyerek yapar. Bu varlığın ne gibi hayır işlerine yöneltileceğini kilise tayin ve icra eder. Kilise okul açar, üniversite ve hastahane kurar, bakımevleri açar v.s. Nitekim, yüksek öğretimin eyalet hükümetleri tarafından üstlenildiği Federal Almanya'da onikisi katolik, beşi Protestan olmak üzere onyeddi İlahiyat Akademisi vardır.

Kurulmuş üniversitelere destek çoğunlukla zenginler tarafından sağlanmıştır. Nihayet sanayi kesimi araştırma ve geliştirme hizmetlerini yürütmek üzere kurulmuş merkezleri destekler. Bunları hayır işlerinden ziyade firma menfaatlerini takip şeklinde ele almak gerekir.

Amerika'da philanthropy (philos = sevgi: anthropos = insan) foundation (tesis veya vakıf) adı verilen kuruluşlarla teşkilatlanmıştır. Bu teşkilatlanma, esas itibariyle, yirminci asrın ilk çeyreğinde başlamıştır. Teşkilatlanmanın öncüleri Andrew Carnegie ve John D. Rockefeller'dir. Birincisinin kurduğu tesis Carnegie Corporatin adını taşır, ötekini de Rockefeller Foundation'dır Kuruluş tarihleri 1911 ve 1913'tür. Daha sonra bunlara birçokları eklenmiştir. 1915 yılındaki foundation sayısı 27; 1930'da 200 civarında, 1948'de 900, 1955'de ise 4162. Bugün bu sayının 6000'nin üzerinde olması gerek.

Amerikan vakıfları yaptıkları hizmetler, yıllık faaliyet hacmi, toplam varlıkları itibariyle çok geniş bir yelpaze teşkil eder. Bunların varlık itibariyle en büyüğü Ford Foundation üç milyar doların üzerinde değer taşıyan bir varlığa sahiptir.

Amerikan vakıflarının faaliyet alanları içinde üniversitelerin öğretim ve araştırmalarına, sosyal faaliyetlerine katkıda bulunmak vardır. Bunlar içerdekiler kadar dışardakilere de az veya çok uzanırlar. Türkiye'de bu katkıdan nasibini alan üniversitelerin başında O.D.T.Ü. ile Boğaziçi Üniversitesi gelir.

Amerikan modelinin ağır basığı Batı dünyasında vakıf teşebbüsleri ve teşkilatlı yardım işleri büyük çapta maddi ve dünyevi mahiyet kazanmıştır. Bu dönüşümü başlatan da büyük firmaların uzantıları, bir bakıma tamamlayıcı unsurları şeklini alan Foundation'lardır. Bu kuruluşları besleyen önemli kaynak vergi muafiyetidir. Ford Foundation kurulurken Ford Motor Company hisselerinin belli kısmıyla aile hakimiyetinin devam ettirilmesi planlanmıştır. Almanya'daki Grup için de aynı şeyler söylenebilir. Bu ticari gayelerin yanında sosyal, kültürel ve politik gayelerin gözetildiği de gerçektir. Rhodesia'yı İngiliz müstemlekesi olarak ayakta tutmak, Güney Afrikayı sevimsiz hale getirmekten kurtarmak gibi gayelerle kurulmuş ve çalışan vakıflar vardır (Beit Trust, The South Africa Foundation).

Batıda kamu hizmetlerine modern devletin büyük çapta sahip çıkması; sigorta sistemlerinin büyük gelişmeler kaydetmesi gönüllü kuruluşların değişik alanlara yönelmesine sebep olmuştur. Bunlar çevre problemlerinin ortaya çıkarılması ve çareler arama, zencilere eşitsizliği gidermede yardımcı olma, azınlık grupları ve mahalli menfaatleri koruma gibi konulardır.

2. Türklerde Vakıf

Türkler kendilerine mahsus zengin bir vakıf kültürüne sahiptir. Mazlumun ve güçsüzün yanında olmak, zenginliğin safrasını atmak ve dağıtmak Türklerin temel hasletlerindedir ve ezelidir. İslamiyetten önce Türk boyları arasında yaygın toy geleneği bile bunu tek başına göstermeye yeter. Yine İslâm öncesi Uygurlar'da vakıf fikrinin ve kurumunun olduğunu biliyoruz.

İslâm ile teşerrüf ettikten sonra Türklerin bu hasletleri öylesine müesseseseleşmiştir ki, iki büyük imparatorluğun, özellikle Osmanlı'nın hemen bütün kamu hizmetleri vakıflar eliyle yürütülmüştür.

Türk vakıf medeniyetinin temel saiklerini manada aramak lazımdır (Devlet-i ebed-müddet) gibi, (i'lâ-yı Kelimetullah) gibi kavram ve ülkülerin kaynağı elbette manadır. Allah'ın rızasına nail olmayı tek ve gerçek mükafat bilen, ihlasına gölge düşmemiş iman sahipleri mensup oldukları medeniyetin manasını vakıflara da aksettirmişlerdir. Ecdattan kalan âbideleri ve orada yaşanan üstün ve güzel hayatı bu mana yağurmuştur. Bunları bilmeden ve idrak etmeden Türk vakıf kültürünü anlamak mümkün değildir.

Bu büyük kültürün konumuzla ilgili kısmına kısaca göz atarsak şunları görürüz:

Selçuklarda ve Osmanlılarda bütün eğitim kurumları vakıftır, istifade ücrete tabi değildir. Müessesat-ı hayriye dediğimiz hayır kurumlarında ebedilik esastır. Bu kurumların yaşaması için tahsis edilen gelir kaynakları (akarat) da buna göre düzenlenmiştir. Prof. Dr. Bahaeddin YEDİYILDIZ'ın bazı yabancı yazarlardan aktardığına göre Osmanlı ülkesinde ekilebilir toprakların üçte biri veya bina ile kaplı arazinin dörtte üçü vakıftır. Vakıf gelirleri devlet gelirlerinin üçte birine yaklaşmaktadır.

Günümüzde ecdat vakıfları mazbut vakıflar adı altında toplanmış, idaresiyle Vakıflar Genel Müdürlüğü görevlendirilmiştir. Cumhuriyet devrinde kurulan Vakıflar Türk Medeni Kanunu'nun 903 Sayılı kanunla değişik hükümlerine tabidir. Batıdaki benzerleri gibi vergi muafiyetinden faydalanırlar, ticaret yaparak gelirlerini artırır veya aidat toplarlar ve bunları belli maksatlara tahsis ederler.

C. Dünya'da ve Türkiye'de Üniversiteye Tahsis Olunan Kaynaklar

S.S.C.B. ve benzeri rejimle yönetilen ülkelerde Üniversiteleri ve genel olarak bütün yüksek öğretimi devlet kurar ve işletir. Bunun kaynağı da devlet bütçesidir.

Cemiyet hayatında ve siyasette plüralist yapıya sahip ülkelerde yüksek öğretim kurumları ve bunları besleyen kaynaklar geniş bir yelpaze içinde farklılık gösterirler.

Batılı Üniversitelerin bağlı oldukları kaynaklar yönünden farklı durumlarını genel bir tasnife tabi tutmayı deneyebiliriz:

1- KAMU KAYNAKLARI: Fransa'da olduğu gibi Devlet bütçesidir ve esas kaynağı teşkil eder. İngiltere'de (University Grants Committee) adı verilen yetkili bir aracının değerlendirme ve tavsiyelerine göre tesbit edilen ve dağıtılan kamu parası. Bu paranın bir kısmı rutindir ve beş yıllık programlara göre verilir, bir kısmı da projeye bağlıdır, ona göre ve bir defaya mahsus olmak üzere verilir. İngiliz hükümeti Üniversite işletme ve yatırım ihtiyaçlarının % 80'ini bu yolla karşılar. A.B.D.'de eyaletler ve mahalli idareler kendi Üniversitelerinin işletme ihtiyaçlarının % 60'ını karşılar. Federal hükümetten Üniversitelere verilen diğer paralar hizmet (Araştırma, Müşavere, geliştirme vb.) karşılığında ödenir. Burada eyalet Üniversitesi veya özel (mevcut 150 Üniversitenin 60'ı özel) Üniversite farkı gözetilmez. Bu yolla Üniversitelere giren para toplam harcamalarının % 20'si civarındadır.

2- ÖĞRENCİ HARÇLARI: Batıda genel olarak öğretim ve özellikle yüksek öğretim tarih boyunca paralı olmuştur. İngiliz Üniversitelerinde öğrenci harçları toplam gelirin % 8'ini oluşturur. Amerika'da bu nisbet, eyalet Üniversitelerinde % 15, özel Üniversitelerde % 40 civarındadır.

3- BAĞIŞ VE VASIYET GELİRLERİ: Bu gelirler İngiliz Üniversitelerinde % 10, Amerikan Üniversitelerinin eyalete ait olanlarında % 5, özellerde % 30 civarındadır.

Burada işaret edilmesi gereken önemli bir husus şudur: Bütün dünyada eğitim yatırımlarının devlet eliyle yürütülmesi temayülü ağır basmakta ve gelişme de bu cihete doğru gitmektedir. Bunun esas sebebi eğitim harcamalarında ortaya çıkan hızlı artışlar ve modern devlet anlayışındaki gelişmelerdir. Bununla beraber, gelişmenin devlet alanında da rekabet ruhu yaşayan, arz ve talep kanununa duyarlı ülkelerde özel teşebbüs eğitimdeki yerini devam ettirecektir. Nitekim, Economist Dergisinin son sayısından (25 Kasım-1 Aralık 1989) öğrendiğimize göre, A.B.D.'nin Vermont Üniversitesi'nde yükselen öğrenim standartları dış eyaletlerden hücumu sebep olmuş eyalet politikacıları ile Üniversite yetkilileri arasında, gelir kaynağından Üniversite özerkliğine kadar giden, ciddi tartışmalara yol açmıştır.

Türkler tarih boyunca okuyandan ücret almamıştır. 1067'de kurulan Nizamiye Medresesi'nden Fatih ve Süleymaniye Medreselerine kadar yüzlerce medresenin h. sı vakıftır ve öğrenci ücrete tabi olmadığı gibi, ayrıca ücret almıştır. Bunu besleyen kaynak da hiç kesilmemiştir. Zamanın Devlet gelirlerinin üçte birinin vakıf gelirlerinden oluştuğu düşünülürse, bu geleneği besleyen kaynağın gücü anlaşılır.

Cumhuriyet döneminde de öğrenim ücrete tabi olmamıştır. Son zamanlara kadar sembolik tutulan üniversite harçlarının hızla artması Batı'ya uyum sağlamanın gecikmiş bir uygulaması olsa gerektir.

III. DEĞERLENDİRME

Daha önceki bölümlerde arzolunan olaylar ve verileri dikkate alarak Türk Vakıf Üniversitesi teşebbüsünü şöylece değerlendirebiliriz:

1. Teşebbüsü saygı ile ve ümitle karşılamak gerekir. Başarılı olduğu takdirde, böyle bir

teşebbüs Türk Üniversite dünyasına yeni bir kaynak kapısı açacak, örnek olacak, rekabet yaratacaktır.

2. Türkiye Cumhuriyeti, Üniversite modeli olarak, Fransa ağırlıklı kıta Avrupası modelini seçmiştir. Bu sistemle başarıya ulaştığı söylenmez. Sebbin sisteme bağlanması da şart değildir. Ancak taklit, mükemmel de olsa, aslının yerini tutmaz.

3. Vakıf Üniversitesi böyle bir sistemin neresine sığacaktır? Devlet kurumu oldukları halde bir O.D.T.Ü. veya Atatürk Üniversitesi'nin değişik idare yapısına bile tahammül edilememiştir. Bugün ulaşılan konsolide Üniversite sisteminin sahipleri Franco'nun (Cortesd'España)'sı gibi imtiyazlı ve mutaasıp bir heyettir. Demek ki, vakıf üniversitesi de böyle bir heyetin şefaatinde elde ederse yaşayabilir. Yani imtiyazla ve imtiyazlı himaye ile...

4. Vakıf üniversitesi konusunda iki yıldan beri geçirdiğimiz tecrübe bizi yukarıdaki teşhise kesin olarak götürmüştür. Buna göre, Türkiye'de vakıflar Üniversite kurabilir. Ama her vakıf da? İl ... Üniversitelerde herşey kimden soruluyorsa onun tasvip ve tensip buyuracağı vakıf üniversite kurma saadetine nail olur. Bezm-i Âlem olayı dolayısıyla kanundaki ve yönetmelikteki, bir kısmı sevimsiz, bir kısmı gereksiz ve tamamı haksız manipülasyonların hedefi de bu iradeyi teminat altına almaktır.

5. Türkiye'de Anayasalar müsait olduğu halde 1961 yılına kadar kimse çıkıp da üniversite kurmaya girişmiş değildir. Kimse üniversiteye bir kuruluş bağışlamış değildir. vakıf yoluyla üniversiteye kaynak temini Hacettepe'nin başlattığı güzel bir gelenektir. Devamında da fayda vardır. Fakat tahaffuz (saklı tutmak) neden, imtiyaz neden?

6. YÖK'ün sağladığı imtiyaz yetmiyormuş gibi, son çıkarılan veya çıkarılmak üzere olan kanunla Bilkent'i ilerde Devletin sırtına yıkma gayretlerine girilmiştir. Demek ki; 200 milyar TL. sermayeli bir Holding dahi geleceğe güvenle bakamıyor.

7. Üniversite kurması kesin olarak engellenmeye çalışılan ecdat vakıflarında durum değişiktir:

BİRİNCİSİ; Bu vakıfların varlıkları Devlet malı değildir. Muhafazası ve tasarrufu Devlete emanet edilmiştir. Devlet bu tasarrufunda vakıfların hem gayeleri hem de varlıkları bakımından asrın getirdiği ihtiyaçlara cevap verme yönünden büyümesini ve artmasını gözetmek durumundadır. Zaman vakfın gayelerini aşındırırsa Devlet onu toparlar ve zamanın içine oturtur.

Ondokuzuncu asrın ortasında rüşdiye öğrenimine duyulan şiddetli ihtiyaç vakfı zamanında efdal kılınıyordu. Bugün araştırmaya ve modern eğitime duyulan şiddetli ihtiyaç da vakfın gayesini yeniden tarif etmeyi efdal kılar. Ondokuzuncu asrın ortasında garipleri salgından korumak gayesi vakfı efdal kılıyordu, bugün fakara ve gureba semtlerini insanı hastalıklardan korumak için modern tıp usulleriyle çalışmak efdaldir.

Zaman vakfın mallarını dağıtmışsa, Devlet bunları kurtarır, toparlar ve esas gayeye tahsis eder.

İKİNCİSİ; vakıf kültürünün ihyasıdır; Hiçbir menfaat gözetilmeden, Allah rızası için ve ebedi olarak varlığı muhtaçlar, kimsesizler, garipler için vakfetmek.

Devlet bu kültürü ihyaya muktedir olmalıdır. O zaman vergi muafiyetinden ve ticaretten çok daha cazip teşviklere de kapılar açılacak, cemiyette hayır sahibi varsa ortaya çıkacaktır.

TARTIŞMA

BAŞKAN — Sayın Hocamız Profesör KARATAŞ'a bu panoromik ve mukayeseli tebliğleri için teşekkür ediyorum.

Şimdi, "Vakıf Üniversiteleri" konusundaki bu tebliği tartışmaya açıyorum. 10 dakikalık

bir süremiz var. Acaba, tartışmak, konuşmak, isteyen arkadaşlarımız var mı?

Buyurun Sayın GÜZEL.

Ülker GÜZEL — Efendim, Sayın Hocamıza bu güzel tebliğleri için teşekkür ediyorum.

Ancak, tebliğlerinin bitimi sırasında belirtmiş oldukları "903 Sayılı Kanun ile kurulmuş olan vakıflar ile ecdat vakıflarını mukayese etmek bir çılgınlıktır" cümlesi, gerçekten üzerinde durulması gereken çok önemli bir cümledir. Bu konuyu biraz açmaları mümkün müdür acaba?

Buyurun Sayın DÜRRÜOĞLU.

Ayhan DÜRRÜOĞLU — Belki vakıfların arasına bu konuyu koymam bir hatırlatma oluyor, ama, Millî Eğitim Bakanlığı döner sermaye sisteminde ilkokullardan itibaren, -ki bunu üniversitelerimiz yapıyorlar- okul aile birliği bütçeleri, kurulması mutasavver başka okullara da kaynak olacaktır, inanıyorum. Aynı şey vakıf felsefesinde, üniversitelerimiz içerisinde, döner sermaye sisteminde kurulması mutasavver yerlere aktarılmak suretiyle, yine vakıf felsefesine uygun olarak mutlaka ele alınmalıdır diyorum.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim efendim.

Başka konuşmacı ve soru soracak arkadaşımız bulunmadığından, tasarruf ettiğimiz 7,5 dakikayı vakit olarak hocamıza tahsis ediyoruz.

Buyurun efendim.

Prof. Dr. Şaban KARATAŞ — Çok teşekkür ederiz efendim. Allah razı olsun.

Efendim, evvela ecdat vakıflarının varlıkları yönünden -varlıkları yönünden isterseniz, bana göre biraz zor olmakla beraber- meseleye bakalım. Ecdat vakıflarının yalnız Anadolu'da kalan varlıkları üzerinde hesap yapanlar, bu perişen Türk Para değerine göre bile oldukça yüksek rakamlar telaffuz ediyorlar. Mesela, 100 trilyon, 200 trilyon gibi rakamlar telaffuz ediyorlar. Bunu, çilesini çekenler ve harabiyet karşısında acı duyarak işin doğrusunu öğrenmek isteyenler iyi bilirler. Yalnız İstanbul'da benim Bezmi Alem Valide Sultan'ın tahsis ettiği akarlarla ilgili çalışmalarından elde ettiğim rakamları bir örnek olarak arz etmek istiyorum. Tam tatmin etmeyebilir, ama, vakit dar diye böyle yapıyorum.

Efendim, Bezmi Alem Valide Sultan'ın İstanbul'da Beykoz'dan öteye, Terkos Gölü'ne, Zeytinburnu'na doğru uzanan yerlerdeki varlığına baktığımız takdirde, bunların Bilkent gibi 10 tane üniversite kuracak değerinde olduğunu görmemeniz için hiçbir sebep yoktur. Yalnız Terkos Gölü'nün suları, bugün İstanbul sularının üçte 1'ini sağlamaktadır. İstanbul Su İdaresi, İstanbul'a temin ettiği sudan 200 milyar lira kazanmaktadır. Bunun üçte biri 60 milyar lira yapar. Yalnız Terkos Gölü... Kaldı ki, Terkos Gölü bu haliyle değerlendirilemez. Terkos Gölü'nde çok iş yapılır. Ama devlet bir kanun çıkarmış, bunu belediyece atmış, gitmiş.

Kimse kusura bakmasın, Zeytinburnu'nda tapu tahsis belgesi vesaire gibi birtakım mekanizmalarla yağma edilen arazi, hiç olmazsa bir tane Bilkent kurar. Bunları gözlerimizle gördük.

Varlıkların tespit edilebilmesi için, elimizde vakfiyeler var, saymış; ama, bunlar nerede, bu saydıkları nerededir diye Defterî Hakanî kayıtlarına kadar girdik, 4.000 kayıt çıkardık. Bu 4.000 kayıttan 3.700'ünün akıbeti meçhul. Geriye kalan 300'ünün değerlendirdiğimiz takdirde dahi biz, bu Bezmi Alem Üniversitesini, Türkiye'deki üniversitelerin sayılıları arasına sokabileceğimize kanaat geçirdik. Bu konu, çok daha uzun bir şekilde gidebilir.

İkincisi, biz, bir gecede devlet kuran, ağaçtan inip devlet kuran milletlerden değiliz. Bizim devletimiz 2.500 seneliktir. Hususiyle son 1.000 senelik devletimiz, dünya tarihine idarede ve medeniyette cihangir devlet olarak girmiştir. Bu cihangir devletin, amme hizmetlerinin neredeyse tamamını vakıflar yürütmüştür. Yolcusuna, okuyanına, hastasına, yetimine, yoksuluna vakıflar sahip çıkmıştır. Bunlar için vakıflar yapılmıştır. Bu vakıfların, hem gözettiği gayeler, hem dayandığı duygular ve inançlar bugün 903 Sayılı Kanun'la kurulan vakıflarla mukayese edilemeyecek kadar ulvidir. 903 Sayılı Kanun'la kurulan vakıfları ben "Ulvi gayelerle kurulmamıştır" falan demek istemiyorum; ama, görülen odur ki, dünyada vakıf anlayışında meydana gelen değişme, moda tabiriyle "Transformasyon" bize de intikal etmiştir. Belki Batılılaşmamızın zarurî bir neticesidir, bilemiyorum. Fakat, bugün Amerika'da yapılan bir ankette, bağışta bulunanlara soruyorlar "Vergi iadesi olmasa idi, bu bağışları aynen yapar mı idiniz?" diye. Cevap, yüzde 4'ünün "evet" Yüzde 96'sı "hayır" büyütülebilir.

Şimdi, Ford Foundation nereden kuruldu, nereye geldi, nasıl oldu, Karlegi Corporation nedir, bunları anlatmak tabii mümkün değil; ama, bunlar anlatıldığı takdirde görülür ki, 903 Sayılı Kanun'a göre kurulan vakıflar, daha ziyade materyalist esaslara dayanmaktadır. Türk medeniyetleri, Osmanlısı, Selçuklusu, hepsi mâna ile madde arasında, mâna lehine çok ince bir dengedir. Bu sosyal müesseseleri besler, hayatini bu sağlar. Bunlar en çok vakıflarımızdadır. İşte burada anlatıldı, bitkiden hayvana, hayvandan fukaraya kadar... Şu kadarını söyleyeyim: Arz ettiğim gibi, 1067 senesinde kurulan Nizamiye Medreseleri'nden, Fatih Medreseleri'ne, Süleymaniye Medreseleri'ne kadar, yüzlerce ilim ve irfan müessesesinde, değil talebeden para almak, talebeye para verilirdi. Orada bağlayıcı unsur da şuydu: Vakfın iradesini dayandırdığı kaynak. Herkes aynı kitaba, aynı medeniyete inandığı için, o kaynağa nispeti herkesin yüksekti. Onun için Fatih, vakfiyesine koyduğu hocayı tarif ederken, "*inançlı, muvahhit olacak*" diyor. "*Kendi sahasında, hiçbir itiraza meydan vermeyecek kadar hâkim ve emsalsiz olacak*" diyor. "*Fazıl olacak, yaptığı işin farkında olacak, talebesine şevkatle, sevgiyle bağlı olacak. Talebeye karşı muamelesi, Allah'ın emirlerine göre olacak*" diyor. Talebe de, "*Ehil zeki, anlayışlı ve kabiliyetli*" olacak diyor. Talebeyle hocayı oraya koyarken, gelişgüzel, han kapısı gibi açmıyor. Vakfiyesine bunu koyuyor ve bu vakfiyeye de riayet edilmiştir.

Nihayet şu söylenebilir: Bizim tarihimizde, Batının, Batı üniversitelerinin -bizimkiler aklî ilim mi, naklî ilim mi diye uğraşırken- teknolojiye dönüşen ilmi üniversitenin içine getirmeleriyle biz geri kalmışızdır. Yoksa, müessese, müesseseyi besleyen ruh, espri, inanç hiçbir zaman ölmemiştir. Bundan sonra da ölmeyecektir.

Onun için üstündür, onun için heba oluyor kurtaralım, dayandığı felsefe ve inanç yüksek, gelecek sağlam buna bağlı kalalım ve varlık büyük, bunu değerlendirelim. 903 Sayılı Kanun'a göre kurulmuş vakıflar, birkaç tanesi hariç, aidat toplamakla meşguller. Meselenin esası da budur.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Sevgili Hocamızın, bu ek izahı için de kendilerine teşekkür ediyoruz.

Prof. Dr. Refet YİNANÇ — Efendim, Hocamın konuşmasıyla ilgili çok kısa bir hususu arz etmek istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun Sayın YİNANÇ.

Prof. Dr. Refet YİNANÇ — Sayın Başkanımıza bana söz verdikleri için teşekkür ederim.

Ben bir ilavede bulunmak istiyorum. Hocamız Bezmi Alem vakıflarından, vakfiyelerinden bahsettiler. Ben kendilerine daha önce haber vermiştim. Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nde de Bezmi Alem'e ait birçok vakfiyeler mevcut. Bir kısmından Sayın KARATAŞ Hocamı haberdar

etmişim. Daha sonraki araştırmalarımda, bu vakfiyelerin sayısı çoğaldı. Öyle ki, 1860'larda -tam tarihini hatırlamıyorum, 1860'dan sonra- Mersin Şehri bu tarihten önce yok, bugünkü Mersin İlimiz yok. Bugünkü Mersin Şehri'nin kurucusu da, Bezmi Alem Valide Sultan'dır. Hocamız, Defteri Hakanîden bahsettiler, burada sonradan ilave edilmiş Bezmî Alem'in vakfı var. İlk defa Mersin'de birtakım vakıflar kuruyor. Ondan önce Mersin mevcut değil. Bana göre, Mersin'in kurucusu da Bezmi Alem Valide Sultan'dır.

Saygılarımla.

BAŞKAN — Teşekkür ederiz.